

Věta jmenná

Základní přehled

- v turečtině se nepoužívá sloveso být (lze ho ve specifických případech nahradit slovesem *ol-*)
- základní slovosled je *podmět - ostatní - přísudek* (tj. v tomto případě přísudek jmenný)
- osoba a číslo podmětu se vyjadřuje příponou na jmenném přísudku (viz [handout 4.5 v Moodlu](#))
- v podmětu může být zájmeno nebo podstatné jméno
- v přísudku může být podstatné jméno (*něco je něco*), přídavné jméno (*něco je nějaké*) nebo vyskoňované podstatné jméno (typicky v lokativu: *něco je někde*)
- podstatné jméno může být rozvítené přídavným jménem, ukazovacím zájmenem nebo číslovkou (resp. kombinací všeho):
  - *büyük ev* 'velký dům'
  - *bu ev* 'tenhle dům'
  - *iki ev* 'dva domy'
  - *bu iki büyük ev* 'tyhle dva velké domy'

Zájmena

Prozatím budeme pracovat především s následujícími osobními a ukazovacími zájmeny.

Osobní zájmena

osoba	jednotné číslo	množné číslo
1	ben	biz
2	sen	siz
3	o	onlar

Poznámky:

- zájmeno **o** má před všemi příponami pádu i před příponou množného čísla tvar **on-**, tj. *on-lar - on-da - on-a - on-dan*
- turečtina nemá gramatický rod: zájmeno *o* (i všechna ostatní) mohou odkazovat k lidem libovolného pohlaví a genderu, zvířatům, věcem, abstraktním konceptům, meteorologickým jevům, pohádkovým bytostem etc.
- *siz* může odkazovat k jedné osobě - v turečtině existuje vykání
- všechna zájmena se skloňují pravidelně pomocí příslušných pádových přípon s dvěma výjimkami: *ben* a *sen* mají v dativu tvar **ana** a **sana**, tj. např.
  - *ben - bende* 'u mě' - *bana* '(ke) mně' - *benden* '(ode) mě'
  - *biz - bizde* 'u nás' - *bize* '(k) nám' - *bizden* '(od) nás'

Ukazovací zájmena

- *bu* 'tohle' - co je blízko mluvčího i adresáta
- *o* 'tamto' - co je daleko od mluvčího i adresáta
- *şu* 'tamto²' - teoreticky z hlediska vzdálenosti mezi *bu* a *o*, většinou se ale spíš používá v situaci, kdy chce mluvčí adresáta upozornit na něco nového, něco, o čem se ještě nemluvilo

Oznamovací afirmativní věta

V první pozici je podmět, ve druhé přísudek, jeden i druhý mohou být zájmeno nebo libovolně rozvítené

podstatné jméno; přísudek navíc může být přídavné jméno, ukazovací zámeno nebo vyskloňované (a případně rozvitě) podstatné jméno:

podmět	přísudek	překlad
kalem	yeni	(Ta) Tužka je nová.
bu kalem	yeni	Tahle tužka je nová.
kalem	tükenmez kalem	(Ta) tužka je propiska.
bu yeni kalem	mavi	Tahle nová tužka je modrá.
yeni kalem	bu	Nová tužka je tahle.
bu	kalem	Tohle je tužka.
yeni kalem	bu masada	Tahle tužka je na tomhle stole
o mavi kalem	beyaz kutuda	Tamta modrá tužka je v bílé krabičce

Negace

Pro vytvoření záporu se používá slovo değil 'není', které stojí na konci **přísudku**:

- Bu kalem değil 'Tohle není tužka'
- Kalem yeni değil '(Ta) Tužka není nová'
- Bu yeni kalem mavi değil 'Tahle nová tužka není modrá'
- Yeni kalem bu değil '(Ta) Nová tužka není tahle'
- Mavi kalem bu masada değil '(Ta) Modrá tužka není na tomhle stole'

Otázka

Otázka se podle typu tvoří dvěma způsoby

- 1) otázka zjišťovací (*ano-ne otázka*)

Na konec přísudku se vkládá tázací slovo mi (malá vokální harmonie) - píše se zvlášť, ale jeho podoba se řídí poslední samohláskou v bezprostředně předcházejícím slově; slovosled se nemění:

- Kalem yeni mi? 'Je (ta) tužka nová?'
- Bu yeni kalem mavi mi? 'Je tahle nová tužka modrá?'
- Yeni kalem bu mu? 'Je nová tužka tahle?'
- Bu kalem mi? 'Je tohle tužka?'
- Mavi kalem masada mi? 'Je modrá tužka na stole?'

- 2) otázka doplňovací

Místo přísudku se použije příslušné tázací zájmeno; slovosled se také nemění:

- ne 'co' > Bu ne? 'Co to je?' -- (Bu) kalem. '(To) Je tužka.'¹

¹ Jak naznačují podměty v odpovědích v závorce, je možné podmět, je-li známý/jasný z kontextu mluvčímu i adresátovi, vynechat.

- *kim* 'kdo' > *Bu kim?* 'Kdo to je?' -- (*Bu*) *öğretmen.* '(To) Je učitel.'
- *nerede* 'kde' > *Kalem neredede?* 'Kde je tužka?' -- (*Kalem*) *Masada.* '(Tužka) Je na stole.'
- *kimde* 'u koho' > *Kalem kimde?* 'U koho je tužka? (tj. Kdo ji má u sebe?)' -- (*Kalem*) *Bende.* '(Tužka) Je u mě.'
- *nasıl* 'jaký' > *Kalem nasıl?* 'Jaká je (ta) tužka?' -- (*Kalem*) *İyi.* '(Tužka) Je dobrá.'

Při otázce na zápor je příslušný typ otázky zkombinován se záporovým slovem *değil*:

- *Yeni kalem bu değil mi?* '(Ta) Nová tužka není tahle?'
- *Bu öğretmen değil mi?* 'Tohle není učitel?'
- *Bu kim değil?* 'Kdo tohle není?'
- *Kalem neredede değil?* 'Kde tužka není?'²

Věta s var/yok

V turečtině podobně jako v mnoha jazycích existuje speciální konstrukce nazývaná existenciálová (také existenciálně-prezentativní), která uvádí, že se někde něco nachází/existuje a odpovídá na otázku Co tam je? Z komunikačního hlediska je tak známou informací místo a novou informací daný předmět/osoba etc. V turečtině se daná situace vyjadřuje následujícím způsobem:

- věta má standardní strukturu lokativ (přísluvečné určení místa) - podmět - var/yok (přísudek): *Çantada para var* 'V tašce jsou peníze.'
- technicky vzato se var/yok chovají jako přídavná jména (s přibližným významem existující/neexistující), nelze je ale použít v přívlastku
- v afirmativní větě je var
- v negované větě je yok: *Çantada para yok* 'V tašce nejsou peníze.'
- otázky fungují stejně jako v běžné jmenné větě:
  - zjišťovací otázka se tvoří s použitím ml: *Çantada para var mı?* 'Jsou v tašce peníze?'
  - doplňovací otázka pomocí tázacích zájmen
    - vzhledem ke komunikační funkci konstrukce dává obecně větší smysl otázka typu *Çantada ne var?* 'Co je v tašce?' než *Neredede para var?*³, protože otázka s cílem zjistit místo, kde se nějaká věc nachází, by zněla *Para neredede?*
- S touto konstrukcí se setkáte především ve třetí osobě, nicméně tvary jako *varım* '(někde) jsem, existuju' a *yoksun* '(někde) nejsi, neexistuješ' nejsou nijak neobvyklé
- pokud je v přísudku var/yok, nemůže tam být nic jiného, tj. věty jako *Bu kalem yeni var* nebo *Bu kalem masada var* jsou negramatické

² Poslední dvě uvedené otázky jsou neobvyklé, zřejmě na ně nikdy nenarazíte, ale jsou hypoteticky možné.

³ Opět je hypoteticky ve specifickém kontextu možná, ale příliš často se s ní neseťkáte.